

OSALLISUUDEN JUURET

LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN LIIKUNTALEIKKIKOULUSSA

- OPAS LIIKUNTALEIKKIKOULUN OHJAAJILLE

Lasten osallisuuden tukeminen liikuntaleikkikoulussa
Osallisuuden juuret -opas liikuntaleikkikoulun ohjaajille

Sanna Ahonen ja Anu Uotila

Lahden ammattikorkeakoulu - syksy 2014

Kuvitus: Sanna Ahonen ja Anu Uotila

Lasten Leikki ja Liikunta ry. ©

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE	4
MITÄ ON LASTEN OSALLISUUS?	5
OSALLISUUDEN ASKELMAT	6
OHJAAJAN MERKITYS LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMISESSA	8
VUOROVAIKUTUS	9
LASTEN KUUNTELEMINEN	9
ESIMERKKEJÄ LIIKUNTALEIKKIKOULUTUNTIEN RAKENTEeseen	11
LÄHTEET	14
OMAT MUISTIINPANOT	16

LUKIJALLE

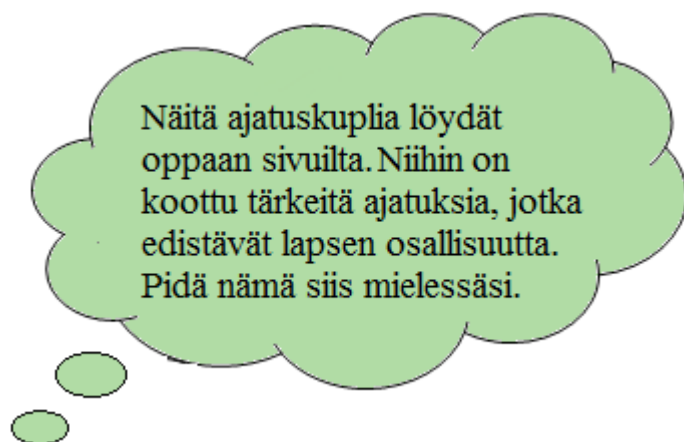
Lasten osallisuuden mahdollistaminen ja heidän toimijuuden korostaminen ovat olleet viime aikoina kasvavan kiinnostuksen kohteina. Lasten osallisuus voidaan nähdä yhteiskunnassa vallitsevana arvona, joka näyttäytyy esimerkiksi erilaisissa sopimusteksteissä. Yhtenä lasten osallisuuden peruslähtökohtana voidaan pitää YK:n lapsen oikeuksien sopimusta.

Tämä opas käsittelee lasten osallisuuden tukemista liikuntaleikkikouluympäristössä ja se on syntynyt Lahden ammattikorkeakoulun sosiaalialan opinnäytetyön tuotoksena. Opas on suunnattu Lasten Leikki ja Liikunta ry:n liikuntaleikkikoulun ohjaajille. Ohjaajat voivat vapaasti hyödyntää opasta oman ohjauksensa tukena ja toiminnan suunnittelussa.

Oppaan sisältö koostuu lasten osallisuuden ja sen tukemisen määrittelystä, ohjaajan merkityksestä osallisuuden tukemisessa sekä esimerkeistä liikuntaleikkikoulun tuntien rakenteesta. Osallisuuden rakentumisesta on olemassa monia erilaisia malleja, joista tässä oppaassa on hyödynnetty Roger Hartin kehittämää osallisuuden tikapuut -mallia.

Oppaan avulla haluamme lisätä liikuntaleikkikoulun ohjaajien tietoutta lasten osallisuuden merkityksestä ja tärkeydestä lasten kanssa työskenneltäessä. Haluamme oppaan kautta tuoda esille, että pienillä teoilla ohjaaja voi vahvistaa lasten osallisuuden perustaa eli juuria, jolloin lasten osallisuus kasvaa ja vahvistuu.

Toivomme sinulle antoisia hetkiä ohjauksen parissa lasten osallisuutta tukien!

MITÄ ON LASTEN OSALLISUUS?

Lasten osallisuudella tarkoitetaan lapsen kokemusta siitä, että hän voi omassa elämässään ja ympäristössään saada aikaan muutoksia. Lapsen osallisuus edellyttää, että hän pääsee mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen, eikä toimi vain passiivisena osallistujana toiminnassa.

Lasten osallisuuden toteutumiseen vaikuttaa se, miten aikuinen suhtautuu osallisuuteen ja kuinka tärkeänä hän sitä pitää. Lasten osallisuutta voidaan lisätä esimerkiksi antamalla lapsille lisää vaikutusmahdollisuuksia.

Osallisuudella ei tarkoiteta pelkästään sitä, että lapset pääsevät osallistumaan johonkin toimintaan. Kun lapsi liittyy jonkun toisen, esimerkiksi ohjaajan ennalta suunniteltuun toimintaan, puhutaan osallistumisesta. Jos taas lapsi saa itse vaikuttaa tilanteen ja toiminnan muodostumiseen sekä etenemiseen, on kyse vahvemmin osallisuudesta. On kuitenkin tärkeää muistaa, että joillekin lapsille pelkkä osallistuminen ennalta suunniteltuun toimintaan voi olla merkittävää.

Lasten osallisuudella on monia myönteisiä merkityksiä:

- lapsen käsitys itsestään selkiytyy
- itseluottamus ja itsetunto kasvavat
- sosiaaliset taidot kehittyvät
- kyky empatiaan ja vastuullisuus lisääntyvät
- metakognitiiviset taidot (kyky ajatella omaa ajatteluun) kehittyvät
- lapsi tuntee kuuluvansa johonkin.

OSALLISUUDEN ASKELMAT

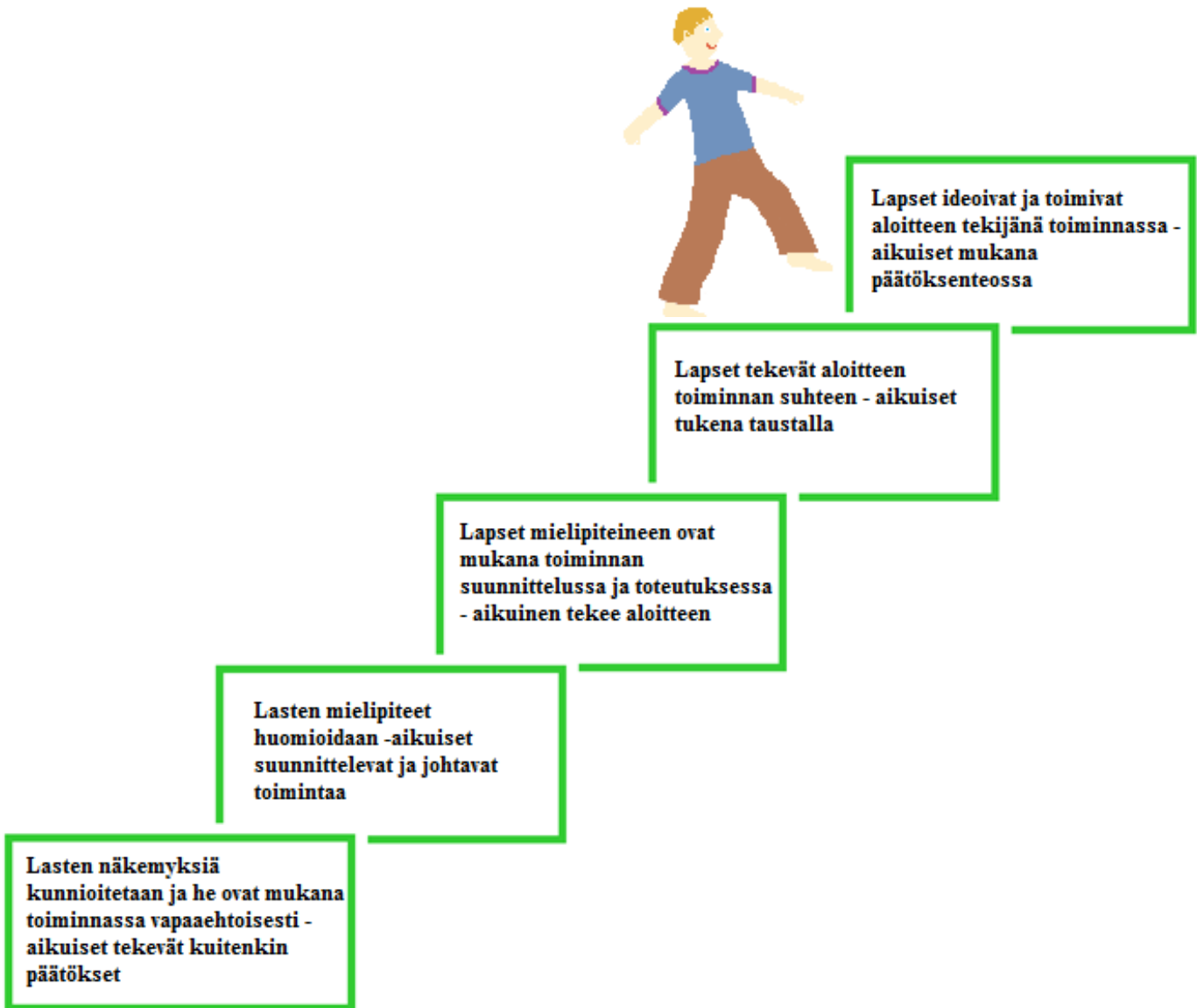
Osallisuuden rakentumisesta on olemassa monia erilaisia malleja. Yksi niistä on Roger Hartin kehittämä osallisuuden tikapuut -malli, jonka pohjalta seuraavan sivun osallisuuden askelmat -malli on rakennettu. Osallisuuden tikapuut -mallin kolme ensimmäistä porrasta ovat askelmien ulkopuolella, sillä ne eivät Hartin mukaan edusta lasten osallisuuden toteutumista.

Nämä askelmat auttavat sinua ohjaajana hahmottamaan lasten osallisuuden lisääntymistä suhteessa ohjaajan toimintaan. Askelmien avulla voit myös pohtia lasten osallisuuden toteutumista omassa ohjauksessasi. Pienillä asioilla voit vaikuttaa lasten osallisuuden lisääntymiseen. On kuitenkin tärkeää muistaa, että lasten osallisuuden toteutuminen ei aina tarkoita ylimmällä askelmalla toimimista, vaan joissakin tilanteissa ohjaajan valmiiksi suunnittelemaan toimintaan osallistuminen voi olla alku lapsen syvemmän osallisuuden syntymiselle.

Lasten osallisuuden huomioimisessa ja tukemisessa on hyvä muistaa, että osallisuus näyttäytyy erilailta eri-ikäisissä lapsiryhmissä. Ohjaajana sinun tuleekin huomioida lasten ikä ja kehitystaso osallisuuden tukemisessa.

Tässä mallissa lapsen osallisuus kasvaa askel askelmalta. Viimeisellä askelmalla korostuu ajatus siitä, että lapset ja aikuiset toimivat yhdessä toiminnan ideoinnissa ja toteutuksessa.

- Lasten ajatuksia kysytään, mutta heillä ei ole keinoja ilmaista niitä
- Lapset osallistuvat, mutta eivät ymmärrä tilannetta - he toimivat ikään kuin koristeina
- Lasten ajatuksia kysytään, mutta aikuinen ei selitä mitä vaikutusta niillä on aiheeseen

OHJAAJAN MERKITYS LASTEN OSALLISUUDEN TUKEMISESSA

Hyvä ohjaaja toimii johdonmukaisesti ja tarjoaa lapsille selkeitä ohjeita toiminnan ohjaamiseksi. Hänen täytyy tietää, mitä on tekemässä ja mihin sillä pyritään. Joissakin leikeissä on hyvä noudattaa ennalta suunniteltua kaavaa, kun taas toisinaan toisissa leikeissä sallitaan lasten vapaampi osallistuminen leikin suunnitteluun ja toteutukseen. Liikuntaleikeissä on keskeistä, että lapsilla on tilaa liikkua, juosta ja hyppiä.

Osallisuuden rakentumiseen vaikuttaa oleellisesti se, miten tärkeänä ohjaajat pitävät lasten kuuntelemista ja vaikutusmahdollisuuksia. Ohjaajan tulee omalla asenteellaan ja toiminnallaan osoittaa, että hän arvostaa lasta ja hänen mielipiteitään. On tärkeää luottaa lapsen kykyihin toimia ja osallistua. Ohjaajan tehtävänä on myös luoda sellainen ilmapiiri, jossa lapset kokevat oman osallistumisensa merkitykselliseksi. Osallisuudessa on keskeistä, että lapsi saa itse valita ja säädellä aktiivisuutensa tasoa. Joillakin lapsilla passiivinen mukana olo voi yksilön kannalta tukea osallisuuden toteutumista ja edesauttaa sen vahvistumista.

Näin ohjaajana tuen lapsen osallisuutta:

- kuuntelen
- katselen ja havaitsen
- olen tarkkaavainen
- osoitan hyväksyntää ja ymmärrystä
- rohkaisen lasta puhumaan
- arvostan lapsen mielipiteitä
- luotan lapsen kykyihin toimia
- toteutan lasten ideoita, jotta lapsille tulee tunne kuulaksi tulemisesta.

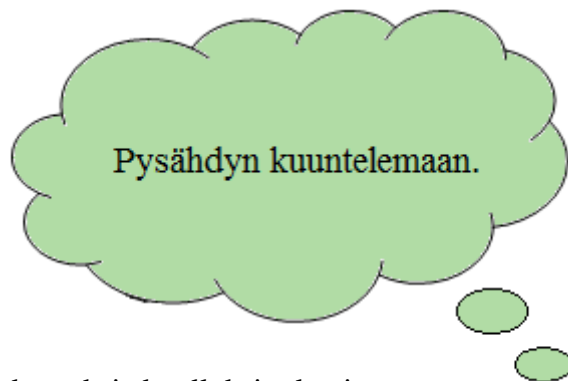
VUOROVAIKUTUKSEN MERKITYS

Vuorovaikutus on aina läsnä ohjauksessa. Ohjaajan oma vuorovaikutustyyli rakentuu aikaisempien tottumusten ja toimintaympäristöjen mukaan. Lasten kanssa työskentelevä ohjaaja pyrkii toiminnassaan ohjaavaan vuorovaikutukseen, jonka tarkoituksena on ohjata, opastaa ja antaa neuvoja.

Lasten osallisuuden tunne syntyy vuorovaikutuksessa toisiinsa. Lapsi tuntee olevansa osallinen kun hän kokee, että hänen ryhmään osallistumisellaan on merkitystä.

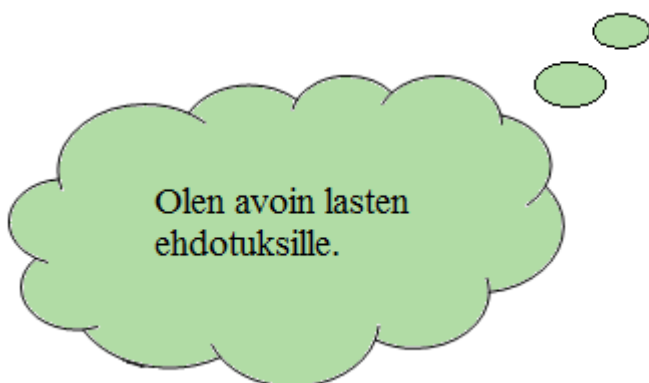
Ryhmänsä jäsenenä lapset harjoittelevat monia sosiaalisen elämän kannalta keskeisiä taitoja, kuten jakamista, itsensä ilmaisua ja vuorovaikutustaitoja. Pienten lasten

osallisuus lähtee vuorovaikutustilanteista, joissa he saavat kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta heille läheisissä asioissa. Ohjaajan yksi tärkeimmistä vuorovaikutustaidoista on kuuntelemisen taito. Kun lapsella on tunne, että häntä kuunnellaan, myös luottamus ohjaajaa kohtaan vahvistuu.

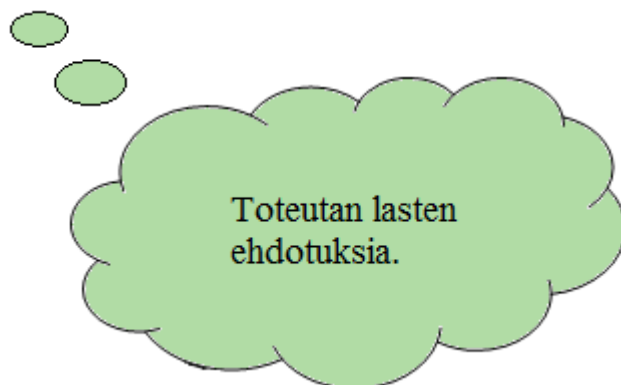

LASTEN KUUNTELEMINEN

Lapsi tarvitsee ympärilleen aikuisen, joka on valmis avoimeen ja aktiiviseen kuuntelemiseen. Ohjaajan on tärkeää kuunnella lasta ja osoittaa olevansa kiinnostunut lapsen sanottavasta. Lapset tarvitsevat asianmukaiset tiedot ja turvallisen tilan, jotta voidaan edistää lasten omien mielipiteiden esiin tuomista. Lapsille tulee antaa aikaa, rohkaista sekä tukea heitä kehittämään ja ilmaisemaan mielipiteitään ja näkemyksiään.

Liikuntaleikkikoulun ohjaajat ohjaavat eri-ikäisiä lapsiryhmiä. Lasten mielipiteet tuleekin huomioida lapsen ikä ja kehitystason mukaisesti. Silloin kun ohjaaja oppii tuntemaan jokaisen liikuntaleikkikouluryhmän jäsenen vahvuudet ja oppii käyttämään lasten erilaista osaamista hyväkseen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa, ollaan jo pitkällä osallisuuden edistämässä. Ei ole vain riittävää kuunnella lasta, vaan on välttämätöntä ottaa lasten näkemykset tosissaan huomioon päätöksiä tehdessä. Ohjaajan on myös tarpeellista ottaa huomioon lapsen sanattomien viestien sisältö, kuten esimerkiksi kasvojen ja käsien liikkeet, äänensävy sekä hengitys.

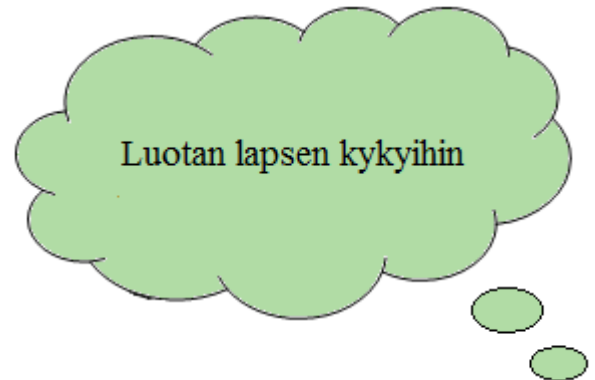

Aikuisen tehtävänä on määritellä rajat ja arvioida lasten kehitystaso huomioon ottaen, että millaiseen vastuun kantamiseen lapset kykenevät. Mitä nuoremmalla iällä lapsi saa oman kehitystasonsa mukaista vastuuta, niin sitä helpompi hänen on myöhemmässä elämässään osallistua ja vaikuttaa.

ESIMERKKEJÄ LIIKUNTALEIKKIKOULUTUNTIEN RAKENTEeseen

Olemme laatineet liikuntaleikkikoulutunnin rakenteen pohjalta konkreettisen mallin, jossa on esimerkkejä lasten osallisuuden tukemisen keinoista liikuntaleikkikoulutunnin eri vaiheisiin. Mallin tekemisessä olemme hyödyntäneet Nuoren Suomen liikuntaleikkikouluohjaajan materiaalia.

Muista että, liikuntaleikkikoulussa lasten tulisi päästä liikkumaan mahdollisimman paljon, joten turhaa odottelea ja paikallaan istumista olisi hyvä välttää.

Tämä malli toimii esimerkkinä, eikä ole tarkoitus, että hyödynnät sitä tällaisenaan jokaisen tunnin rakenteessa. Tarkoituksena on, että voit poimia siitä omaan ohjaukseen sopivia vinkkejä ja keinoja.

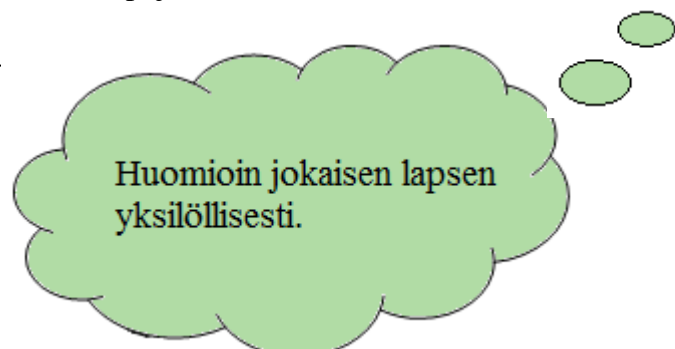
1. Alkutoimet (5-10 min)

- Jokaisen lapsen yksilöllinen tervehtiminen ja huomioiminen saapumistilanteessa.
- Kuulumisten kysyminen (voidaan toteuttaa paikalla olevien lasten kanssa samalla kun odotellaan tunnin alkamista).

Esimerkki: Lapset tulevat istumaan liikuntasalin keskiympyrään saavuttuaan tunnille. Toinen ohjaaja istuu lasten kanssa piirissä ja pyörittää pallon jollekin lapselle. Lapsi, joka saa pallon, saa kertoa muille lyhyesti kuulumisiaan ja tämän jälkeen vierittää pallon seuraavalle. Ketään ei kuitenkaan pakoteta. Lapsi saa tunteen siitä, että häntä kuunnellaan ja hänestä ollaan kiinnostuneita.

- Kannustuspiiri ja nimilappujen jako

Jokainen lapsi huomioidaan yksilöllisesti myös oman nimilapun avulla. Saatuaan nimilapun, lapsi lähtee omalta paikaltaan kiertämään ulkokautta piirissä istuvia lapsia. Samalla muut lapset kannustuvat piiriä kiertävää lasta, esimerkiksi taputtamalla ja toistamalla lapsen nimeä. Innosta lapsia myös keksimään erilaisia tapoja kannustaa muita.

2. Energianpurku (3-6 min)

Energianpurussa voi käyttää erilaisia leikkejä, joissa lapset pääsevät juoksemaan ja purkamaan energiaansa. Energianpurussa voi hyödyntää monia erilaisia toimintamalleja. Huomioi suunnitelmissa ja toteutuksessa lasten ehdotukset ja toteuta niitä mahdollisuuksien mukaan. Myös lasten uudet ideat ovat kokeilemisen arvoisia!

Kerron lapsille, jos heidän ideoitaan ei voida toteuttaa.

3. Perusliikkeet ja kehontuntemus

Jokaisen liikuntaleikkikoulutunnin perusliikkeiden harjoitteet ja leikit muotoutuvat seuran määrittelemien tuntien teemojen mukaan. Näitä teemoja ovat esimerkiksi: pyörien ja kierien, hyppien ja pomppien sekä palloilu.

Lasten osallisuutta voidaan tukea esimerkiksi ottamalla lasten ehdottamia ja suunnittelemlia leikkejä mukaan tuntien toimintaan. Ohjaaja voi myös suunnitella toiminnan alustavasti ja ottaa lapset mielipiteineen mukaan toiminnan toteuttamiseen.

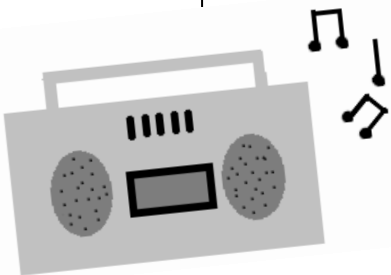
Esimerkki: Seuraa johtajaa -leikki

Ohjaaja näyttää mallia, miten leikkiä leikitään. Lapset lähtevät seuraamaan ja toistamaan ohjaajan liikkeitä jonossa tai rykelmänä. Kun ohjaaja huutaa, jonkun lapsen nimen, tulee tästä uusi seurattava johtaja. Jos joku lapsista ei halua johtaa joukkoa, niin ohjaaja ilmoittaa toisen lapsen nimen. Ketään ei siis pakoteta johtajaksi, mitä on hyvä korostaa heti leikin alussa. Ohjaaja pyrkii kuitenkin kannustamaan ja rohkaiseemaan kaikkia.

Esimerkki:

Erilaisten ratojen toteutuksessa voit huomioida lasten osallisuuden ottamalla lapset mukaan radan suunnitteluun ja rakennukseen. Ohjaaja voi esimerkiksi valmiiksi tuoda lasten näkyville erilaisia välineitä radan rakentamiseen, joista lapset pääsevät itse toteuttamaan haluamansa radan. 5-6-vuotiaiden lasten ryhmässä lapset voivat myös itse vapaasti valita välineitä radan rakentamiseen välinevarastosta ja toteuttaa niistä haluamansa radan ohjaajan tuella.

Anna lapsille mahdollisuus itse keksiä ratkaisuja esittämiisi kysymyksiin, äläkä heti itse näytä lapsille valmiita toimintamalleja.

4. Rentoutuminen (2-4 min)

Rentoutumisen tarkoitus on hiljentymisen ja rauhoittuminen. Usein tämä on tarpeellista riehakkaan ja vauhdikkaan liikuntaleikkikoulutunnin päätteeksi. Rentoutumisessa voidaan hyödyntää erilaisia menetelmiä, joita ovat esimerkiksi:

- musiikin kuunteleminen
- sadun kuunteleminen
- pallohieronta pareittain (Lapsi hieroo kevyesti pallolla esimerkiksi toisen lapsen selkää. Vuoroja voidaan vaihtaa ohjaajan kehotuksesta.)

Huomioi myös rentoutuksessa lasten ideat ja toiveet!

5. Lopetus (3-5 min)

- Palautteen kysyminen lapsilta

Voit hyödyntää erilaisia palautteenkeruumenetelmiä, kuten erilaiset kuvat

- Lasten ehdotusten kysyminen seuraavalle tunnille

Voit kertoa lapsille, mikä on seuraavan viikon tunnin teema, jolloin lapset voivat ehdottaa siihen sopivia ideoita

→ Huomioi myös ryhmän hiljaisempien lasten ajatukset. Lapselle voi olla vaikeaa kertoa omia ideoitaan koko ryhmän kuullen, joten anna hänelle mahdollisuus tulla kertomaan ne sinulle. Näin myös heidän äänensä tulee kuulluksi.

Muista siis toteuttaa lasten ehdotuksia ja ideoita seuraavan tunnin suunnittelussa!

Lasten osallisuudella ei tarkoiteta päätösvallan tai liian suuren vastuun siirtämistä lapsille, vaan vastuu toiminnasta säilyy aina ohjaajilla. Ohjaajan tehtävänä on määritellä rajat ja arvioida lasten kehitystaso huomioiden, millaiseen vastuun kantamiseen lapset kykenevät.

LÄHTEET

From, K. & Koppinen, M-L. 2012. Menossa mukana - Tukea tarvitsevan nuoren toiminnallinen osallistuminen. Juva: PS-kustannus.

Hart, R. 1997. Children's participation - The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care. New York: UNICEF.

Lansdown, G. 2010. The realisation of children's participation rights. Critical reflections. Teoksessa B. Percy-Smith & N. Thomas. A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge, 11–23.

Liikuntaleikkikoulun ohjaajan materiaali. 2013. Nuori Suomi.

Piironen, T. 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Helsinki: Kuunnelkaa meitä-Lasten osallisuushanke 2006–2007.

Rantala, K. 2011. Miksi osallisuus on tärkeää? Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) Näyn & kuulun - Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat / Lasten Keskus Oy, 138–143.

Shier, H. 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Julkaisussa Children & Society Volume 15 (2001) pp. 107–117.

Stenvall, E. & Seppälä, U. 2008. Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseuden päiväko-deissa. Pääkaupunkiseuden sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA. Heikki Waris –instituutti. Työpä-pereita 2008:1

Turja, L. 2012. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 41–53.

Wiertsema, H. 1997. Liikuntaleikkikirja. Helsinki: Oy Edita Ab.

*"Ei pieni puu vielä myrskystä tiedä.
Ei pieni puu vielä myrskyä siedä.
Ole suojana pienelle suuri puu,
jotta pienellä juuret vahvistuu."*

